

☘ An Lúibín ☘

21 Deireadh Fómhair 2017

Staitisticí

Staitisticí na hÉireann ar dtús. Ní scéal nua anois é go dtaispeánann na figiúirí daonáirimh is déanaí gur tháinig laghdú 11% ar líon na gcainteoirí laethúla Gaeilge sa Ghaeltacht ón mbliain 2011 i leith. As an 96,090 duine atá ina gcónaí sa Ghaeltacht ní dúirt ach 21% gur labhair siad Gaeilge gach lá. Comhartha dóshéanta ar an meath. Tugaimis aird, mar sin, ar a bhfuil de chainteoirí Gaeilge *lasmuigh den Ghaeltacht*, ó admhaítear gur dream ar leith iad ar a lán slite agus, lena chois sin, gur dream borruíl iad.

Tá na bunfhiigiúirí curtha ar fáil ag an bPríomh-Oifig Staidrimh anseo:

http://www.cso.ie/en/media/csoie/releasespublications/documents/population/2017/Caibidil_7_An_Ghaeilge_agus_An_Ghaeltacht_nuashonr%C3%BA.pdf

Má dhéantar scagadh ar na figiúirí úd, dealraíonn sé go bhfuil 53,217 cainteoir laethúil agus 98,768 cainteoir seachtainiúil ann taobh amuigh den Ghaeltacht, sin 151,985 duine san iomlán – timpeall 3% de dhaonra na Poblachta (4,757,976 duine is ea an daonra céanna).

Tá 565,909 duine eile ann (lasmuigh den Ghaeltacht arís) nach labhraíonn Gaeilge chomh minic sin. Dá gcuirfí iad leis an 151,985 úd thuas, gheobhaimis 717,894 duine san iomlán - 15% den daonra.

Ach is dócha nach bhfuil ach cuid bheag de na cainteoirí fánacha úd líofa go leor. Mura n-áirimid ach an trídú cuid díobh (188,636 duine) agus an chuid sin a chur leis na cainteoirí laethúla agus seachtainiúla, tig linn a rá gur dócha go bhfuil timpeall 340,000 Éireannach *lasmuigh den Ghaeltacht* a bhfuil Gaeilge measartha maith acu – timpeall 7% den daonra. Meastachán an-choimeádach, i dáiríre, agus sin mar is fearr é. Agus de réir na fianaise atá againn, leanfaidh a líon ag dul i méid de réir a chéile.

Sin Éire. Tá Gaeilge á labhairt i dtíortha eile, go háirithe sna Stáit, agus tá léiriú déanta air sin ag figiúirí daonáirimh na bliana 2013 (United States Census Bureau, 'Detailed Languages Spoken at Home'¹). Deir an Daonaireamh go raibh Gaeilge á labhairt sa bhaile ag 20,590 duine.² Ba iad na stáit is mó a raibh Gaeilge á labhairt sa bhaile iontu California (2,575³), Florida (1,051⁴), Illinois (1,560⁵) agus Massachusetts (2,445⁶). Ní raibh aon stát nach raibh roinnt daoine ag labhairt Gaeilge sa bhaile ach amháin District of Columbia agus Kansas.

Níl a fhios againn cén bhrí atá le 'labhairt' sa chás seo – an cúpla focal, b'fhéidir, minic go leor. Ach tá díograiseoirí ann agus cuid acu le fáil i dtuarascáil le John Walsh agus Laoise Ní Dhúda, '*New speakers' of Irish in the United States: practices and motivations*'.⁷ Baineann an tuarascáil seo le taighde níos leithne ar na nósanna cainte agus na hidé-eolaíochtaí atá ag cainteoirí teangacha mionlaigh.

¹ United States Census Bureau: Detailed Languages Spoken at Home and Ability to Speak English for the Population 5 Years and Over: 2009-2013: <https://www.census.gov/data/tables/2013/demo/2009-2013-lang-tables.html>

² Lamháil earráide de 1,291.

³ Lamháil earráide de 480.

⁴ Lamháil earráide de 251.

⁵ Lamháil earráide de 438.

⁶ Lamháil earráide de 248.

⁷ <https://www.degruyter.com/view/j/alr.2015.6.issue-2/applirev-2015-0009/applirev-2015-0009.xml>

Tá méadú tagtha ar líon na gcainteoirí Gaeilge lasmuigh d'Éirinn agus an oiread sin deiseanna ann chun an teanga a fhoghlaim. Tugann an páipéar cuntas ar chainteoirí áirithe a rugadh sna Stáit agus nár fhreastail ar scoileanna in Éirinn. D'fhoghlaim siad Gaeilge ar bhealaí eile, sna Stáit go minic agus iad ina ndaoine fásta.

Tá tábhacht le cainteoirí nua maidir le neartú na dteangacha mionlaigh, ach tá claonadh ag daoine éigin chun dia beag a dhéanamh den chainteoir dúchais. Ní mór an taighde atá déanta ar chainteoirí nua Gaeilge agus tá neamhspeis déanta dá leithéidí lasmuigh d'Éirinn.

Chuir Walsh agus Ní Dhúda agallamh ar fhiche duine agus meas Gael-Mheiriceánaigh ag ocht nduine dhéag acu orthu féin. Sinsir a tháinig ó Éirinn fadó ag a bhformhór agus spreagadh faighte acu ó ghnéithe den oidhreacht Ghaelach, ceol Éireannach san áireamh. A fhios acu cé chomh lag is atá an Ghaeilge mar theanga phobail.

Bhain cuid acu feidhm as an teanga i ngréasáin chúnga foghlaimeoirí; bhain cuid eile úsáid níos forleithne aisti, fiú mar theanga theaghlaigh. Dúirt roinnt daoine go raibh tábhacht leis an nGaeilge acu mar chaitheamh aimsire, ach bhí roinnt eile a ghlac chucu í mar rud a lig dóibh a n-aigne agus a meon a chur in iúl. Daoine éigin ar a ndícheall á foghlaim d'ainneoin na ndeacrachtaí, agus iad ag éirí níos dícheallaí de réir mar a tháinig máistreacht acu ar an teanga.

Mar fhocal scoir, deir an tuarascáil rud is eol do chuid mhór againn cheana:

The data suggests that strong intrinsic motivation and considerable dedication are required to become and remain a new speaker of Irish, particularly abroad where the opportunities for socialisation are even more limited than they are in Ireland.

Tá Conradh na Gaeilge le fáil thall, agus cuireann craobh amháin ar a laghad in iúl ar a suíomh gur fearr gan lánmhuinín a chur i Rialtas na hÉireann maidir leis an nGaeilge (féach Conradh na Gaeilge Shasana Nua - <http://www.gaeilge.org/irish.html>).

Is dóigh leis an gcraobh sin (nó leis an té a scríobh an forógra) go bhfuil gá le heagraíochtaí treallúsacha pobail atá i gcumas dul i gcomhar le forais rialtais. Ní cóir cloí leis na scéimeanna gan éifeacht a bhí i bhfeidhm roimh an 21ú haois agus nach mór faghairt a chur sna heagraíochtaí Gaeilge thar lear. Is minic a thit a gceannairí siúd i sáinn na sean-nósanna seanchleachta, 'continually trotting out beginner-level material in the same locations, year after year, creating nothing more than wave after wave of token Irish speakers whose 'cúpla focal' amount to little more than an affectation, which in no way helps the revival of Irish'.

Is é tuairim na craobhe go gcaithfidh na baill beocht nua a chur sna heagraíochtaí agus, más gá, ceannairí nua a fháil a bhfuil fonn orthu an teanga a chur chun cinn. Ní ceart a bheith ag fanacht go dtí go dtiocfadh scoláire éigin nó cainteoir dúchais chun ranganna nó imeachtaí nua a chur ar bun. Is fearr go mór cainteoirí líofa a sholáthar laistigh den eagraíocht féin. Níl an tábhacht chéanna leis an nGaeltacht anois, cé gur ceart dúinn meas a bheith againn ar an oidhreacht sin. Ach caithfidh ligan don teanga athrú agus í a chur in oiriúint don am atá le teacht.

Ní fhéadann *An Lúibín* na focail sin a lochtú.

Ní féidir a rá le haon chruinneas cá mhéad Gaeilgeoir atá san Astráil. Dúirt Daonáireamh 2011 go raibh 1,895 duine ag úsáid na Gaeilge mar theanga theaghlaigh, ach is beag cinnteacht atá ag gabháil leis an bhfigiúr sin. Mar is gnáth, tá daoine ann nach labhródh sa bhaile ach an cúpla focal agus daoine eile a dhéanann corrchomhrá lena leithéidí eile i gclúid éigin taobh amuigh den teach.

Tháinig a lán Éireannach chun na hAstráile tar éis gur chlis an Tíogar, idir dhaoine singile agus lánúnacha, agus a bhformhór oilte go maith. Tá a líon ag brath fós ar chúrsaí sa bhaile, cé go bhfuil roinnt ag teacht i gcónaí. Tháinig 17,400 duine i 2012 ach níor tháinig ar feadh an bhliain seo caite ach beagán os cionn 5,000.⁸ A sá Gaeilge faighte ar scoil acu agus í dearmadta ag a bhformhór. Ach cloistear faoi dhaoine ina measc ar mhaith leo an teanga a labhairt nó a shaothrú. Tá grúpaí Gaeilge ann, leithéid Chumann Gaeilge na hAstráile, ach ní chuireann

⁸ <https://www.irishtimes.com/life-and-style/abroad/more-irish-people-still-emigrating-than-moving-back-1.3236979>

siad de stró orthu féin iad féin a fhógairt sna háiteanna a mbailíonn Éireannaigh le chéile agus baill nua a mhealladh chucu.

Táimid ag fanacht fós le cuntas iomlán ar an nGaeilge i dtíortha eile – leabhar, scannán faisnéise nó eile. Is léir, ar aon nós, go bhfuil an Ghaeilge dhomhanda ann agus í ag dul ó neart go neart.

Mar fhocal scoir, is fiú an t-alt seo a léamh:

<http://irishamericancivilwar.com/2016/04/03/a-few-spoke-nothing-but-gaelic-in-search-of-the-irish-language-in-the-american-civil-war/>

Inscríbhinní

Is saibhir an fhoinsé iad na reiligí i gcúrsaí staire, agus ní taise do Reilig Mhór Melbourne é. Tá an Dr Val Noone,⁹ staraí na Gaeilge san Astráil, tar éis teacht ar inscríbhinn Ghaeilge ann a ligeadh i ndearmad:

I gcuimhne ar Éamonn de Búrc 1896-1944 agus ar a chómhlaoch Tadhg Mac Giollarnáth 1900-1939

Rugadh iad araon i gCo. na Gaillimhe, beirt cheann feadhna neamheaglacha in Arm na hÉireann a throid go calma in aghaidh na nGall i gCogadh na Saoirse ó 1916 go 1922: go dtugaidh Dia ionad maith dóibh i measc na nGaedheal in bhflaitheas na naomh

Tháinig beirt scoláirí eile, an tOllamh Jonathan Wooding agus Gréagóir Ó Broin, ar eolas eile. Bhí an Búrcach ina cheannfort sna hÓglaigh agus Mac Giollarnaith ina chaptaen. Cailleadh an Búrcach i 1944 agus Mac Giollarnaith i 1939. Nocht an Dr T.J. Kiernan, Aire na hÉireann san Astráil, an leacht i 1949, agus iarradh ar shean-Óglaigh a bheith i láthair.

Tháinig Val, Jonathan agus an Dr Robert Lindsey ar inscríbhinn eile ar leac Daniel Francis Denehy, Corcaíoch a d'oibrigh in Melbourne mar dhuine d'fhoireann *The Advocate*, nuachtán Caitliceach, agus a fuair bás ar 25 Meán Fómhair 1906 in aois a naoi mbliana is caoga:

Do thug sé searc ó chroidhe riamh d'á chreideamh agus d'á thír dhúchais

Tá inscríbhinní Gaeilge eile le fáil sa reilig seo agus cuntas tugtha orthu, agus táthar ag súil go dtabharfar ar shamplaí eile ar fud na tíre. Tá stair na Gaeilge san Astráil déanta de bhlúirí fianaise dá leithéid seo – focail agus cuimhní a shoiléiríonn scéal níos doimhne agus níos saibhre. Rinne Val féin tús maith le *Hidden Ireland in Victoria*. Is gearr go mbeidh eagrán méadaithe ag teastáil.

Oideachas Gaeilge in Éirinn

Tá an bunghrád Gaeilge a theastaíonn uait chun áit a fháil i gcoláiste oiliúna do bhunmhúinteoirí le hardú - grád H4, nó 60-70 faoin gcéad. I mbliana gheofá áit agus H5 nó 50-60% faighte agat sa Ghaeilge, agus bhí daoine in ann áit a fháil gan an scrúdú scríofa Gaeilge a dhéanamh. Ba mheasa fós an seanchóras agus grád chomh híseal le 55%, nó C3, ag teastáil.

Ní dócha, áfach, go dtiocfaidh méadú dá bharr ar an líon bunmhúinteoirí a bhfuil lánlíofacht acu sa teanga, nó ní fiú biorán an chiall cheannaithe. Is é bun agus barr an scéil go bhfuil roinnt bunmhúinteoirí ar fud na tíre nach múineann an teanga le fonn ná le héifeacht. Agus admhaítear anois go bhfuil sé thar a bheith deacair múinteoirí Gaeilge de shaghas ar bith a fháil, fiú múinteoirí ionaid. Cúis mhór ghearáin é ag príomhoidí ar fud na tíre. Deir príomhoide amháin go mbeifí in ann a rá feasta gur gá ábhar roghnach a dhéanamh den Ghaeilge cheal múinteoirí. Deir an duine céanna gur mheasa an scéal ó ardaíodh an riachtanas Gaeilge chun áit a fháil i gcoláistí

⁹ https://ga.wikipedia.org/wiki/Val_Noone

oiliúna. B'fhearr leis an riachtanas sin a laghdú agus tabhairt ar gach ábhar oide bliain iomlán a chaitheamh sa Ghaeltacht.¹⁰

Idir an dá linn deirtear go bhfuil méadú i ndán don oideachas lán-Ghaeilge sa Tuaisceart – 100% ar feadh cúig bliana déag. I ndeireadh na tréimhse sin beidh os cionn 7,700 dalta á múineadh trí Ghaeilge. Méadú leanúnach atá i gceist agus is i gContae Thír Eoghain agus i gContae Dhoire atá an fás is mó.

Mura mian leat *An Lúibín* a fháil, cuir teachtaireacht dá réir chun rianach@optusnet.com.au.

If you do not wish to receive this newsletter, please send an email accordingly to rianach@optusnet.com.au .

---

¹⁰ <http://tuairisc.ie/nil-aon-mhuinteoiri-gaeilge-le-fail-agus-nil-aon-phlean-ag-an-roinn-colm-orourke/>